

Seksueel grensoverschrijdend gedrag en ontucht. Wiens grens?

J.C.W. Gooren¹

'Uhhh, I hate it when adults use the term "sexually active". What does it even mean? Am I gonna like deactivate some day or is it a permanent state of being?'

Juno MacGuff in Juno (2007)

Als het gaat om seksueel gedrag van jongeren is de wetgever van mening dat zulk gedrag a priori verdacht is. Kijken we naar de strafbaarstellingen in de wet, dan is te zien dat seksueel contact *as such* onder de leeftijd van 16 (art. 245 en 247 Wetboek van Strafrecht (Sr)) en 18 jaar (art. 248a en 249 Sr) een strafbaar feit kan opleveren via het begrip 'ontucht'. Met betrekking tot de leeftijd van het slachtoffer staat in artikel 245 Sr 'de leeftijd van twaalf jaren maar nog niet die van zestien jaren', in artikel 247 Sr 'beneden de leeftijd van zestien jaren', in artikel 248a Sr 'de leeftijd van achttien jaren nog niet heeft bereikt' en in artikel 249 Sr ten slotte de term 'minderjarige' (lees: 18 jaar). De leeftijd van de dader is wettelijk gezien niet relevant en de wat merkwaardige situatie kan zich theoretisch voordoen dat twee 15-jarigen seksueel contact hebben en beiden als elkaars dader moeten worden aangemerkt. In de jurisprudentie zijn daarom criteria ontwikkeld voor het omgaan met vrijwillig gekozen seksuele contacten die jongeren beleven. Het is namelijk een illusie te denken dat dergelijke contacten enkel boven de leeftijd van 16 en 18 jaar voorkomen. De term ontucht is een negatieve beoordeling en het al of niet toepassen van die term is uiteindelijk aan de rechter. Een seksueel voorval met een jongere is in het Nederland van 2011 geen ontucht als we te maken hebben met verkennend geëxperimenteer van jongeren onder elkaar. Dat wordt in de jurisprudentie ook Seksueel grensoverschrijdend gedrag en ontucht 91 wel 'een seksueel stoeipartijtje met een te gering leeftijdsverschil' genoemd. Als het verschil in leeftijd gering is, dan kan het seksuele contact in plaatst van 'ontuchtig' dus als een 'stoeipartijtje' worden afgedaan. Het druist dan veel minder in tegen de sociaal-ethische norm die enkel bij overschrijding ontucht oplevert. Normen betreffende het seksuele kunnen door de tijd fluctueren en dat impliceert dat de strafwaardigheid van seksuele gedragingen een verbreding dan wel een verenging kan vertonen. In dit artikel is het te doen om jongeren die niet of nauwelijks in leeftijd verschillen en onderling seksuele contacten beleven die desalniettemin ontuchtig kunnen zijn. Dader en slachtoffer vallen daarom allebei onder de categorie 'jongeren'.

Huidige zorgen over instrumentele seks onder jongeren (zie bijvoorbeeld De Graaf, Hoing e.a., 2007; Nourhussen, 2008; Van de Walle, Van Berlo e.a., 2010) duiden erop dat naast de bescherming van het slachtoffer ook het moralisme van de gemeenschap een

¹ Mr. drs. Juul Gooren is verbonden aan de Haagse Hogeschool voor de opleiding Integrale Veiligheidskunde. Het onderzoek waarop dit artikel is gebaseerd, is mogelijk gemaakt door financiering van het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek Seksualiteit (FWOS).

steeds prominentere plek krijgt bij de handhaving van zeden. Een en ander hangt samen met de strafbaar stellingen van artikel 245, 247, 248a en 249 Sr, waarbij het draait om het eerder aangehaalde begrip 'ontucht' (zie ook Kool, 1992) en het concrete aandeel van dader en slachtoffer meer op de achtergrond treedt. Anders dan bij *aanranding/verkrachting*, die artikel 242 en 246 Sr strafbaar stellen, zijn dwang van de dader en weerstand van het slachtoffer voor de kwalificatie van ontucht geen vereisten en juist dat maakt het juridische onderscheid tussen dader en slachtoffer in sommige gevallen problematisch. De betekenis van de hier op schrift gestelde observaties is gelegen in de fundamentele vraag in hoeverre een overheid grenzen moet stellen aan seksuele gedragingen die onder jongeren worden beleefd, en strafrechtelijk moet ingrijpen. Jongeren zijn met een evenwichtige beoordeling bijzonder gebaat, daar het hun eigen persoonlijke levenssfeer betreft die door zowel medeburgers als de overheid kan worden aangetast. Van belang is na te gaan hoe het strafrecht door politie en justitie in deze gevallen wordt gehanteerd en welke overwegingen een rol spelen bij de boordeling van mogelijk strafwaardig seksueel contact. Naast het raadplegen van wetgeving en jurisprudentie zijn hiervoor de afgelopen periode gesprekken gevoerd met professionals uit de strafrechtspleging (zederechercheurs, officieren van justitie, slachtoffer- en daderadvocaten, deskundigen).² Aan de hand van quotes uit interviews met verschillende professionals zal de problematiek nader worden verduidelijkt en zullen kanttekeningen worden geplaatst bij het stellen van strafrechtelijke grenzen aan seksuele activiteit onder jongeren.

Geringe weerbaarheid en geringe kenbaarheid

Jongeren moeten worden begrepen als onbeheerste en onbeheersbare wezens (Brinkgreve, 2005). De toelaatbaarheid van seksueel gedrag onder jeugdigen is daarom streng gereguleerd. Jongeren kunnen bovendien een seksuele meegaandheid en/of onder nemendheid vertonen die hen later kan opbreken. Bij een minderjarig slachtoffer kan de eigen rol in relatie tot seksueel contact worden omzeild via de ontuchtartikelen. De dader hoeft namelijk geen wetenschap te hebben van de geringe weerbaarheid van een slachtoffer van ontucht. In dat geval prevaleren de nietgeuite persoonlijke ervaring van het slachtoffer en/of de opvatting van de autoriteiten boven de externe kenbaarheid naar de dader toe. Het slachtoffer hoeft zijn of haar grens niet duidelijk aan te geven. Van een meerderjarig slachtoffer wordt verwacht dat het zich verzet tegen ongewenste seksuele toenadering en contact. Als het echter gaat om een minderjarig slachtoffer, kan het overwicht van een dader dusdanig groot zijn dat enige weerstand van het slachtoffer niet verlangd mag worden. Van een slachtoffer van ontucht wordt dus weinig tot geen weerstand vereist en zelfs een verweer van de dader dat deze zelf zou zijn verleid/uitgelokt, schiet weinig wortel. Uitgangspunt bij de kwalificatie ontucht is namelijk dat de

² Helaas is het niet mogelijk betekenisvolle kwantitatieve gegevens te presenteren, daar die bij opvraag een enorme variatie aan daders en slachtoffers in zich bergen die niet verder wordt gedifferentieerd naar de enkel voor dit onderzoek relevante groep van jongeren.

wijze en mate van invloed van de dader niet van belang zijn. Naast 'de geringe weerbaarheid' van het slachtoffer is 'de geringe kenbaarheid' voor de dader van ontucht van belang: de dader hoeft niet te weten dat iets tegen de zin van het slachtoffer is gebeurd. Met name hier dient zich een aantal problemen aan als het gaat om ontuchtig seksueel contact tussen jongeren onderling. In de in dit artikel aangehaalde casussen zijn het vooral meisjes in de puberale leeftijd die seksueel contact hebben met ietwat oudere jongens. Deze ietwat oudere jongens zijn in principe strafbaar als ze überhaupt seksueel contact hebben met zulke meisjes. Als het om een seksueel contact gaat met een gering verschil in leeftijd tussen de betrokkenen, dan kijken politie en justitie echter wat meer naar de mogelijk seksueel actieve/wervende houding van het slachtoffer dan wanneer het zou gaan om een volwassen dader. De vraag is dan in welke mate het aandeel van het vermeende slachtoffer door politie/justitie toch wordt mee genomen voor het verwijt dat de vermeende dader wordt gemaakt.

'De maatschappij is heel erg veranderd en meisjes experimenteren nu veel meer. Hét doen is uit den boze, maar wel voorspel met beffen, aftrekken, vingers etc. Dat mag allemaal wel, maar een penis in de vagina gaat die meisjes dan te ver en dat hoort er dan niet bij. Dat is de drempel die ze dan net niet willen nemen, maar daarvóór kan het ook net zo goed binnendringen in het lichaam zijn; als het een vinger in de vagina betreft of een penis in de mond. Bij informatieve gesprekken hoor je dat regelmatig; hét willen ze dan net niet doen op het moment dat zo'n jongen daar wel op aanstuurt. Omdat al dat hele voorspel heeft plaatsgevonden, voelen ze zich verkracht. Dan konden ze geen nee zeggen, omdat ze bang waren. Maar het hele voorspel is allemaal vrijwillig. Dat is natuurlijk best lastig.' (zedenrechercheur)

Leeftijdsverschil

Zoals al aangegeven zijn er criteria ontwikkeld om minder strikt om te gaan met de open strafbaarstellingen van ontucht. Een belangrijk criterium om seksueel contact met jongeren toe te staan is 'een gering leeftijdsverschil'; onduidelijk is echter hoeveel jaren er tussen dader en slachtoffer mogen zitten.

'Seks met iemand beneden de zestien jaar is strafbaar. Het maakt in principe niet uit hoe oud de dader zelf is. Toch, twaalf met negentien is weer anders dan veertien met negentien. Een twaalfjarige die in groep acht van de basisschool zit, is ook weer anders dan een twaalfjarige die in de brugklas van de middelbare school zit' (zedenrechercheur).

Voor de kwalificatie ontucht wordt ook gekeken naar de leeftijdskring waarin de dader zich beweegt en dat kan iets zeggen over de afstand die tussen hem en het slachtoffer kan bestaan. Als die afstand kleiner is, zal het seksuele contact sneller gelijkwaardig worden bevonden dan wanneer beiden zich in totaal andere levensfasen bevinden. Hoewel een dader dan toch al wat ouder kan zijn, kan hij tot dezelfde leeftijdscategorie worden gerekend als hij zich min of meer in dezelfde levenssfeer beweegt als het slachtoffer. In dat verband merkt een zedenrechercheur op:

'Puur gevoelsmatig denk ik dat je op je vijftiengste in alle gevallen wel klaar moet zijn met "puberen" en dat je daaronder gevallen kunt indenken waarbij

het toelaatbaar zou kunnen zijn om seks met een minderjarige te hebben. Als je drie keer op school blijft zitten, ben je al eenentwintig als je van school komt. Dan zit je dus al die tijd op school tussen meisjes van elf jaar oplopend tot je eigen leeftijd. Als je dan nog een jaartje voor een uitzendbureau werkt en je blijft met je schoolvrienden omgaan, dan zit je nog steeds in dat jongerenmilieu. Mensen boven de drieëntwintig studeren of zitten al in het arbeidsproces en dan is het toch vreemd als je met een meisje van veertien gaat.'

Omgekeerd redeneert een officier van justitie dat de dader met een gering verschil in leeftijd toch ontucht kan plegen met een minderjarige aangezien de extra kwetsbaarheid van het slachtoffer ook al bij een klein verschil in leeftijd aan de orde kan zijn:

'De ene veertienjarige is de andere niet, de ene zeventienjarige is de andere niet. Zitten ze bij elkaar op school, dan hoeft zelfs het feit dat je even oud bent niet op te wegen tegen het feit dat hij een klas hoger zit. Dan is hij in relatie tot haar al veel "groter" qua aanzien en overwicht. In die leeftijdscategorie is drie jaar ouder heel veel. Een zeventienjarige kan qua beïnvloeding veel verschil geven ten opzichte van een veertienjarige.'

In de praktijk wordt kortom niet enkel en alleen naar de leeftijd van het slachtoffer gekeken en spelen in relatie tot de dader meerdere factoren een rol.

Aard van de relatie

Wat ook van belang is voor de hier aangehaalde casuïstiek is dat het seksuele contact moet zijn ingebed in een bepaalde relatie. Een belangrijke excuserende grond die de ontuchtigheid van een seksueel contact tussen jongeren wegneemt, is namelijk het hebben van een affectieve relatie (Gooren en Moerings, 2010). Als een jongere met een vriend of vriendin seks heeft en als beiden verliefd op elkaar zijn, wordt daar door politie/justitie in de praktijk meestal niet tegen opgetreden. Het seksuele contact druist dan veel minder in tegen de sociaal-ethische norm die vandaag de dag rekening houdt met het feit dat jongeren op die leeftijd seksueel actief kunnen zijn en dat onder voorwaarden dus ook mogen zijn. Zo verhaalt een slachtofferadvocaat over een meisje van 15 dat een seksuele relatie had met de 23-jarige broer van een vriendinnetje. Als de jongen het uitmaakt, doet het meisje aangifte. Zij stelt dat zij is gedwongen tot dingen waar zij nog helemaal niet aan toe was. Bovendien zou de jongen met de wetenschap dat hij het uit ging maken, nog eenmaal seks met haar hebben gehad. De ouders van het meisje horen dat en zijn boos en verwijten hun dochter al zo ver te zijn gegaan. Zelfs de slachtofferadvocaat vraagt zich evenwel af of het voor de dader wel kenbaar was dat het vermeende slachtoffer over grenzen is getrokken. De daderadvocaat melkt het aspect van de affectieve relatie vervolgens uit en vraagt zich af waarom het meisje de relatie met terugwerkende kracht als misbruik kwalificeert. Uiteindelijk volgt vrijspraak omdat ontucht niet bewezen kan worden vanwege de aard van de relatie.

Wat betreft het criterium van de affectieve relatie gaat het echter vaak mis als we het hebben over instrumentele seks onder jongeren. Dat zijn vormen van seksueel gedrag die plaatsvinden buiten de context van een intieme relatie, waarbij relatievorming en intimiteit

ondergeschikt zijn aan lustbeleving en materieel gewin (De Graaf, Hoing e.a., 2007). Hoewel elk seksueel contact in principe in termen van winst of verlies kan worden gedefinieerd als ook immateriële zaken zoals genot en intimiteit worden meegerekend, staan die onstoffelijke zaken op een hoger plan vanwege de emotionele verbondenheid die daar veelal mee gepaard gaat. De aard van instrumentele contacten, ook wel ruilseks genoemd, is vergelijkbaar met prostitutie (een kwestie van frequentie) en het feit dat de leeftijdsgrens voor dat laatste een stuk hoger ligt, geeft al aan dat jongeren seks niet als een ziellose transactie mogen beschouwen. Aangaande jongeren die incidenteel ziellose seks beleven, zal door autoriteiten veelal geredeneerd worden dat ze zich op een hellend vlak begeven daar identiteitsverankering op de loer ligt. Het verweer vanuit de verdediging is vrijwel standaard dat de dader in de veronderstelling was dat de seks geheel vrijwillig verliep en dat het slachtoffer niets heeft aangegeven waaruit het tegendeel zou moeten blijken. De dader beroept zich dikwijls op het feit dat alle handelingen voorafgaand en tijdens de daadwerkelijke seks ook door het slachtoffer met instemming zijn ervaren en aangegaan.

'Ze was met twee jongens meegegaan. Dat waren klasgenootjes en die hadden daarop een oudere jongen gebeld. Die kwam met wat drank en wat andere dingen die zij lekker vond. Beetje chillen en zo en toen is zij op een gegeven moment met die andere jongen in een andere ruimte beland en toen is er seks geweest. In eerste instantie ging het wel goed, maar tijdens de seks zegt ze aangegeven te hebben dat ze niet meer verder wilde en toch is het toen doorgegaan. Bij haar leefde ook echt wel het gevoel van het was spannend. Ze hadden porno gekeken en gesprekken gevoerd over wat jongens en meisjes lekker vinden. Een beetje verkennen en teasen en vervolgens komt er dan een derde bij en eigenlijk heeft ze achteraf zoiets van dat wilde ik eigenlijk niet. Zoiets is bij gebrek aan weerstand sowieso ontucht.' (zedenrechercheur)

'Rechters staan vaak ver af van zo'n jongerenwereldje en ook van de meer instrumentele vormen van seks. In dat genre heb ik een zaak gehad waarin een meisje zegt "ik was op een plek waar ik niemand kende en mijn vader wist niet dat ik 's avonds weg was gegaan en ik wilde naar huis en de dader zou me alleen naar huis brengen als ik hem zou pijpen en dat heb ik toen maar gedaan". Dat zijn ook hele lastige zaken en de rechter denkt vrijwel meteen dat ze dat ook helemaal niet gewild zal hebben. Dan denk ik van je kunt toch ook bij de burens aanbellen en je vader laten bellen. Je wilt het niet, maar de vraag is of dat voldoende is. Dat is een bepaalde afweging of keus die iemand maakt en dan denk je nou dan pijp ik hem en dan ben ik ervan af en dan brengt hij me naar huis en dan komt mijn vader er niet achter. Dus dat zijn ook best lastige dingen die instrumentele vormen van seks. Het is ook niet eenvoudig aan een rechter uit te leggen, die misschien een kleindochter heeft van veertien en denkt nou de mijne die wil dat niet of die doet dat niet.' (daderadvocaat)

Spijt, gender en zeden

Bij de wat oneigenlijke bestraffing van jongeren voor seksueel gedrag via de strafbaarstelling van ontucht spelen drie belangrijke factoren een rol.

Ten eerste moet men voor ogen houden dat het paringsritueel onder tieners kan leiden tot mislukkingen en teleurstellingen. Gevoelens van *spijt* kunnen worden gedeeld met vrienden en vriendinnen en

binnen de context van school kan dergelijke informatie worden verspreid via roddel en achterklap. Door bijkomstige imagoschade kan een seksueel actieve jongere in diskrediet geraken. Een manier om met imagoschade om te gaan is de schuld op de ander te projecteren en daarmee het eigen aandeel te bagatelliseren. Het transformeren van de seksuele partner in een strafrechtelijke dader kan zuiverend werken. In relatie tot het hierna te behandelen aspect van *gender* kan spijt ook vooral te maken hebben met reputatieschade (lees: eer) van met name meisjes die door seksueel grensoverschrijdend gedrag veel sneller het risico lopen voor 'slet' (lustbeleving) en 'hoer' (materieel gewin) uitgemaakt te worden dan jongens. Met de wat oneigenlijke bestraffing van de dader bedoel ik dat het hebben van spijt niet altijd te maken hoeft te hebben met schade aan de seksuele integriteit en een grote verwijtbaarheid van de dader, maar dat vooral ook de reactie van de sociale omgeving het nodige onbehagen kan genereren.

'Een voorval van een meisje dat "versteend" in bed ligt en daardoor onplezierige seksuele gedragingen van een jongen laat gebeuren. Voorafgaand aan een uitgaansavond blowt en drinkt het meisje wat met een vriend. Daarna gaat het meisje naar een vriendin om vervolgens te gaan stappen. Dat gebeurt samen met de vriend van haar vriendin. Het meisje krijgt aandacht en drankjes van een jongen die weer bevriend is met de vriend van haar vriendin. Deze jongen zou het meisje een aantal drankjes hebben aangedrongen. Uiteindelijk belandt het inmiddels uitgebreide groepje in één bed bij de vriendin van het meisje, enkel om de nacht slapend door te brengen. 's Nachts doet de jongen enkele pogingen tot seks; hij streelt, likt, beft, vingert en probeert met zijn penis te penetreren. Het meisje heeft echter weinig tot niets gedaan of gezegd. Uiteindelijk thuis aangekomen vertelt het meisje het verhaal aan haar zus. Het meisje besluit het ook aan haar ouders te vertellen en daarop doet vader melding bij de politie.' (zedenrechercheur)

Ten tweede is het zo dat we doorgaans van dwang en evident slachtofferschap spreken als de bijdrage van een slachtoffer aan seksueel contact veel minder is dan die van de dader. Bij ontucht is ieders bijdrage echter meer in evenwicht, maar vaak wordt aan de mannelijke bijdrage strafrechtelijke aansprakelijkheid toegekend. Wat een cruciale rol lijkt te spelen is gender. Een vrouwelijke rechterplaatsvervanger vertrouwde mij onlangs toe dat ze tijdens raadkamerberaad over een mogelijke groepsverkrachting alleen stond toen ze tegenover mannelijke collega's opperde dat het toch wel vreemd was dat het vrouwelijke slachtoffer heel ver was meegegaan en dat de 'andere feitelijkheid' (relevant voor de juridische invulling van dwang) niet enkel op basis van het sluiten van een deur kon worden gebaseerd.³ Iets van ridderlijke bescherming was volgens haar wel te bespeuren bij de mannelijke rechters, die aangaande seks veelal zullen redeneren dat meisjes passief en beschadigd zijn en jongens daarentegen actief en ontspoord (zie ook Egan en Hawkes, 2008; Leclair, 2009). Met de wat oneigenlijke bestraffing van de dader bedoel ik dat retrospectief een nieuwe context kan zijn

³ Anders dan een manier om het slachtoffer daarmee vast te zetten, kan het sluiten van een deur ook het gevolg zijn van het feit dat seks sterk samenhangt met discretie en dat pottenkijkers wellicht niet gewenst waren.

geconstrueerd. Een context waarin de feiten, die sec niet ter discussie staan, dermate gerangschikt en achteraf gewaardeerd worden dat daaruit een zeker overwicht gaat spreken dat aan een jongen wordt toe geschreven. Men kan zich in sommige gevallen echter afvragen of de eenzijdige aanrekening van ontucht wel zo eerlijk is. Treft beide seksuele partners in een sfeer van leeftijdsgenootschap geen blaam voor het overtreden van de zedelijke norm? Voor minderjarige slachtoffers geldt dat ze veelal niet volledig handelingsbekwaam worden verklaard en daarom tegen eigen instemming worden beschermd. Als dat ontwikkelingspsychologische argument opgaat voor vrouwelijke slachtoffers, zou dat ook moeten kunnen gelden voor mannelijke leeftijdsgenoten die juist door de onbekwaamheid in handelen lomp seksueel gedrag kunnen vertonen.

'Altijd zijn die meisjes slachtoffer en de jongens dader. Het is een miskennis van die cultuur. Voor mijn generatie ging misschien nog wel op dat jongens sterker en stoerder waren. Jongens zijn lichamelijk misschien wat sterker, maar het punt is nu juist dat het daarover helemaal niet gaat bij het ontbreken van dwang. Bij de huidige generatie is dat verschil in fermheid niet meer zo. Die meiden zijn vaak net zo assertief en stoer als jongens. Die jongens worden ook door die meiden gepest. Het is niet zo simpel als er vaak naar gekeken wordt. Het is vaak achteraf een sociale constructie; het is een interpretatie achteraf en het gaat erom wie zich er allemaal mee bemoeid hebben, waarbij de meiden het voordeel hebben dat ze al gauw als slachtoffer beschouwd worden en de jongens al snel als dader.' (deskundige)

Ten derde moet worden onderstreept dat het begrip ontucht een bovenpersoonlijk karakter heeft. Het stijgt boven de directe partijen uit en ziet toe op de zeden. De toepassing van het begrip ontucht in combinatie met het verlaten van het individuele belang van het slachtoffer maakt het mogelijk dat de adressant verwisselt van individu naar gemeenschap. Dat is wat ik bedoel met de wat oneigenlijke bestraffing van de dader, die naast het individu bovenal het collectief lijkt aan te tasten. Vanuit de gemeenschap wordt geredeneerd dat bepaalde seksuele uitpattingen onfatsoenlijk zijn. Een dergelijke normatieve visie lijkt ook een rol te spelen bij het waarderen van instrumentele seks onder jongeren. Dergelijke contacten worden door autoriteiten wel vaker getaxeerd als ongelijkwaardig, omdat ze niet plaatsvinden op basis van liefde van waaruit wederkerigheid zou blijken. Al naar gelang het normatieve aspect een grotere rol speelt, verdwijnt het concrete aandeel van dader en slachtoffer meer uit het zicht en wordt de dader vanuit de gemeenschap tot de orde geroepen.

'Een meisje heeft via internet een vriend opgedaan en ze spreken af. Ze zegt van "hij trok me opeens de bosjes in en is me gaan verkrachten". Dat meisje had dat tegen haar ouders verteld en daarop volgde aangifte. We hebben de computer van het meisje in beslag genomen en via de chatgesprekken konden we die vriend traceren. Een vent van eenentwintig en zij was vijftien. Wij hebben hem uiteindelijk aangehouden en die figuur zegt dat het seksuele contact vrijwillig was. Hij beweert dat zij daar ter plaatse aan hem vraagt of hij seks wil en hij zegt het ook nog te kunnen bewijzen, want zijn vrienden waren er ook nog bij. Het is ook nog gefilmd op zijn mobiel en hij draagt de mobiel over. Dus wij hebben die telefoon uitgelezen en daarin zie je inderdaad dat zij gewoon tegen hem zegt van "joh ik ben geil, ik heb zin, zullen we het hier doen, lekker

spannend". "Nee joh met die anderen erbij." "Jawel, dat is toch leuk en gaaf." Uit die beelden en geluiden bleek gewoon heel duidelijk dat ze het echt wilde en zelf initieerde. Ze zwaait ook naar de camera. Het was kortom echt een compleet ander verhaal dan haar aangifte. Zij blijft daar echter bij. Toen heb ik de afweging gemaakt van ik kan op zich vervolgen voor ontucht, maar gelet op de context en ook op het feit dat de advocaat ongetwijfeld de beelden zou willen gebruiken om dat uit te spelen in de rechtszaal leek me dat niet verstandig. Had zij nou wel gezegd van "ik wil vervolging" dan had ik alsnog moeten afwegen of ik het wel of niet strafwaardig genoeg vind. Dan speelt zes jaar leeftijdsverschil en het feit dat die jongen haar heeft gefilmd allemaal een rol.' (officier van justitie)

'Twee jongens maken een afspraakje met twee meisjes, een van veertien en een van vijftien. De jongens hadden vooraf condooms gekocht; van "jij gaat met die en ik ga met die", echt zo'n seksdate. Dat doen ze ook maar het ene meisje wil niet en gaat huilen. Dan zegt dat ene meisje later van ik ben toen door hem verkracht. Dat is wel zo'n zaak waarvan ik denk is ze nou verkracht of heeft ze nou seks gehad waarvan ze later dacht van dat wilde ik niet want ik vond hem eigenlijk toch niet zo leuk. Primair is verkrachting ten laste gelegd en subsidiair hangt eronder dat ze ontucht hebben gehad met twee meisjes onder de zestien. Ook al is het leeftijdsverschil niet heel groot dan durf ik dat nog wel aan gezien de omstandigheden: afspraakje maken, onderling tegen elkaar zeggen van ik eerst met die en dan jij met die en dan gaan we ruilen en zo. Maar als ik straks te horen krijg of zie op de beelden dat het twee enorm potige dames zijn van veertien en vijftien, dan is het nog maar de vraag of je dat er nog wel uit gaat halen. Van dat meisje wordt gezegd dat ze seksueel actief was. Zij zegt dat ze door hem ontmaagd is en dat er daarom bloed van haar is gevonden. De verdachte beweert dat het komt doordat zij menstrueerde. Dat vind ik wel relevant om uit te zoeken. Als een meisje wordt ontmaagd en als haar eerste seksuele ervaring achter een schoolje is door twee jongens waarvan de een ophoudt en de ander doorgaat, dat vind ik een heel ander verhaal dan wanneer iemand al heel vaak seks heeft gehad en vrij makkelijk daarin is.' (officier van justitie)

Als het gaat om een seksuele interactie tussen jongeren, moet worden bedacht dat het bijzonder moeilijk is om achteraf ieders aandeel eenduidig vast te stellen. Contactlegging met seksuele intenties is namelijk hoogst ambigu. Daarmee wordt bedoeld het over en weer versturen en ontvangen van signalen. Er kan zich een enorm grijs gebied aftekenen wat betreft de aanmoediging en de afwijzing van seksuele toespelingen. Zeker voor jongeren anno nu is dat grijze gebied alsmaar groter geworden door het vele experimenteren dat komt kijken bij de lang uitgerekte fase voordat men gaat settelen in een stabiele seksuele relatie. Vroeger was het wellicht simpeler, omdat het duidelijker was; seks vond plaats na het huwelijk. Nu vindt het merendeel vermoedelijk plaats vóór of zonder huwelijk. Wouters (2009) vat het voorgaande samen onder de algemene noemer van een proces van *informalisering* waarbij vaste en gedetailleerde regels zijn vervangen door flexibele en procedurele richtlijnen die aan de specifieke situatie dienen te worden aangepast. Een jongere een duidig het hof (te laten) maken is daarmee een risicovolle bezigheid. Beiden, vermeende dader en vermeend slachtoffer, kunnen aan een seksueel misverstand hebben bijgedragen. Zo kan een verkeerde boodschap zijn uitgezonden en ook de ontvangst kan verkeerd zijn verlopen. Strafrechtelijk is het bijzonder problematisch om zoiets betrouwbaar en geloofwaardig

te herleiden en de vorenstaande drie factoren kunnen dan een rol spelen bij de boordeling.

Ter afsluiting

Het dominante denken binnen ons hedendaagse seksuele regime is gebaseerd op het morele kompas van 'gelijkwaardigheid' (zie ook Boutellier, 2000). Bij te veel permissiviteit van het slacht offer en te weinig dwang van de dader kan de strategie van justitie eruit bestaan om langs de normatieve weg van 'ongelijkwaardige' seks (lees: ontucht) tot een bewezenverklaring te komen (Gooren, 2011).⁴ Een mogelijk dwalen van de dader omtrent vrijwilligheid kan namelijk via de weg van ontucht irrelevant worden gemaakt. De kwalificatie ontucht ontslaat het slachtoffer namelijk van de plicht tot het kenbaar maken van een eventuele ongewenstheid ten tijde van de gewraakte gedraging. Ook het aanvoeren van voorlijkheid van de jongere en de veronderstelling dat het seksueel contact gelijkwaardig tot stand zou zijn gekomen, leveren voor de dader weinig op. De ietwat oudere en/of masculiene persoon die seks heeft met een jongere heeft daarom een intensieve onderzoeksplicht, wil deze achteraf niet strafrechtelijk aansprakelijk worden gesteld voor seksuele contactlegging. Het eigen aandeel van een slachtoffer kan echter dermate verwarrend werken dat een verweer van dwaling eventueel gehonoreerd zou moeten kunnen worden. In dat verband kan berichtgeving die verhaalt over een toenemend aantal meisjes dat wondjes aan de vagina heeft door seksueel contact met jongens⁵ op twee manieren worden geïnterpreteerd. Het valt uit te leggen als een verkrachtingsmentaliteit die onder jongens heerst, en daarnaast is het op te vatten als een kwestie van zwijgen door meisjes die hun grenzen niet duidelijk kenbaar maken. Dwalingverweren zijn volgens daderadvocaten meer en meer relevant op het moment dat jongeren zich op seksueel vlak in toenemende mate meer voorlijk lijken te gedragen en daar voeren strafpleiters dan ook verweren op.⁶ Het is volgens hen temeer relevant, omdat meisjes in de puberale leeftijd meestal wat voorlopen op jongens van hun eigen leeftijd en daardoor eerder hun toevlucht kunnen nemen tot ietwat oudere jongens of mannen. Er komt derhalve nogal wat grensverkeer voor met betrekking tot seksuele contacten tussen wettelijke minderjarigen en wettelijke meerderjarigen.⁷ Meisjes kunnen in dat verband ook meer volwassen overkomen – zowel qua uiterlijk als qua presentatie – dan ze daadwerkelijk zijn. Wat opvalt aan de behandelde casuïstiek is dat het veelal gaat om meisjes die slachtoffer

⁴ Al zijn er ook auteurs die kritiek leveren op de notie van gelijkwaardigheid. Zie bijvoorbeeld Hekma (2006) voor een kritiek op de door hem als hegemonie bestempelde zienswijze waarin ongelijkheid in het kader van seks per definitie negatief zou moeten worden gewaardeerd.

⁵ Zie de door Ingeborg Beugel gemaakte documentairereeks van de IKON *Geloof, seks & (wan)hoop 2*.

⁶ Zie Touker, 2008.

⁷ Het is veelzeggend dat de Rutger Nisso Groep voor de bestudering van seksueel gedrag onder 'jongeren' niet de wettelijke leeftijdsgrenzen hanteert, maar die van 14 tot 24 jaar.

zijn van jongens die wellicht te voortvarend hebben gehandeld en daarmee over de grenzen van het slachtoffer lijken te zijn gegaan. Bij volwassen daders mogen de geringe weerbaarheid en de geringe kenbaarheid dan ten voordele van het slachtoffer worden uitgelegd, maar als het gaat om seks tussen leeftijdgenoten moet naar mijn idee toch per geval een balans worden gevonden die recht doet aan het feit dat zowel het slachtoffer als de dader incompetent kan zijn in het verantwoord uiting geven aan de eigen seksuele wensen. Er is hoe dan ook een spanningsveld tussen de vrijere seksuele moraal die wel wordt toegeschreven aan jongeren en de handhaving van zedenconform gedrag. De mores uit een jongerencultuur kunnen afwijken van opvattingen die de rechter is toegedaan. Deze komt toch vaak uit een ander tijdsgewricht en vaak ook uit een ietwat ander sociaal milieu. Denk daarbij aan de in sommige jeugdkringen levende opvattingen over seks die lijken te zijn losgekoppeld van liefde. Ook de politie luidt zo nu en dan de noodklok door te stellen dat er steeds meer valse aangiften van aanranding en verkrachting ontstaan doordat jongeren verhalen verzinnen om de eigen losse seksuele moraal te verbloemen voor ouders (Rigter, 2010). Het fenomeen van vrijwillige maar instrumentele seks onder jongeren is wellicht te begrijpen als een (sub)cultuur. Aangezien dader en slachtoffer vanuit die (sub)cultuur beiden bijgedragen kunnen hebben aan zedeloosheid, lijkt het zinvol om te zoeken naar niet-strafrechtelijke routes die voor de 'dader' rechtvaardiger kunnen uitpakken en voor het 'slachtoffer' mogelijkwijs een grotere bijdrage kunnen leveren aan een weerbaardere positie tijdens toekomstige seksuele omgang. Het wekt voorts bevreemding dat jongeren op tal van terreinen steeds vroeger voor belangrijke keuzes worden gesteld die hen de rest van hun leven zullen tekenen. Maar deze beweging lijkt het tegenovergestelde als het aankomt op vraagstukken die zich toespitsen op seksualiteit. Daar heerst niet zozeer het ideaal van autonomie en verantwoordelijkheid, maar eerder van afhankelijkheid, kwetsbare aanhankelijkheid en bescherming. In de strafrechtspleging wordt voor de seksueel actieve jongeren (lees: meisjes) dan ook vooral ingezet op de bescherming tegen seks, omdat een mogelijke zelfbepaling in die sfeer toch vrij snel als illusoir of onverantwoord wordt verondersteld. De gemeenschap geeft niet alleen uiting aan de grens van een jongere, maar stelt vooral ook haar eigen grens.

Literatuur

Boutellier, H.

The pornographic context of sexual offences: Reflections on the contemporary sexual mentality

European Journal on Criminal Policy and Research, jrg. 8, 2000, p. 441-457

Brinkgreve, C.

De terugkeer van het angstaanjagende kind

Justitiële verkenningen, jrg. 31, nr. 5, 2005, p. 24-34

Egan, R.D., G. Hawkes

Endangered girls and incendiary objects: Unpacking the discourse on sexualization

Sexuality & Culture, jrg. 12, nr. 4, 2008, p. 291-311

Gooren, J.C.W.

Ongelijkwaardige seks. Enkele reflecties op de strafrechtelijke handhaving van ontucht met jongeren

Delikt en Delinkwent, 2011

Gooren, J.C.W., M. Moerings

Seksuele contacten onder jongeren. Wanneer strafrechtelijk relevant?

In: A. Schoep, C.P.M. Cleiren e.a. (red.), *Vervlechting van domeinen. Opstellen aangeboden aan prof. mr. J.L. de Wijkerslooth*, Deventer, Kluwer, 2010, p. 103-112

Graaf, H. de, M. Hoing e.a.

Tienerseks. Vormen van instrumentele seks onder tieners

Den Haag/Utrecht, WODC/Rutger Nisso Groep, 2007

Hekma, G.

Het erotische gelijkheidsideaal. Seksueel verlangen en sociaal onderscheid

In: C. Brinkgreve en R. van Daalen (red.), *Over gelijkheid en verschil*, Amsterdam, Het Spinhuis, 2006, p. 73-82

Kool, R.S.B.

Ontucht(ig): een rechtsonzeker begrip?

Delikt en Delinkwent, jrg. 22, 1992, p. 251-269

Leclaire, A.

Seksueel geweld; graag weer zielig

Vrij Nederland, 18 juli 2009

Nourhussen, S.

Knokken tegen turboseks

Trouw, 14 november 2008

Rigter, N.

Nepaangifte vaker door losse moraal

Metro, 23 september 2010

Touker, R.

Pleiter: seks met minderjarige geen ontucht

De Stentor, 27 augustus 2008

Walle, R. van de, W. van Berlo e.a.

'Niet voor niks'. Vormen van ruilseks onder jongeren

Utrecht/Amsterdam, Rutger Nisso Groep/GGD, 2010

Wouters, C.

Is het seksualiseringsproces van richting veranderd?

Tijdschrift voor Seksuologie, jrg. 33, nr. 2, 2009, p. 65-75